

14η ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή»

τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀ.Θ.Σ. Βόλου.
στὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ στὴν ΟΡ.ΜΑ. τῆς Ἰ.Μ.Δημητριάδου
Ἐπιμέλεια: ΚΩΝ/ΝΟΣ ΧΑΡΙΛ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ

ΘΕΜΑ ΕΚΠΟΜΠΗΣ: Ἐλευθερία καὶ Ψαλτικὴ Τέχνη (α)
Σάββατο, 4 Ἀπριλίου 2015 (Σάββατο τοῦ Λαζάρου)

ΣΗΜΑ ΕΝΑΡΞΕΩΣ - ΤΕΛΟΥΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	«Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή» (Ὅσιου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Περὶ Ψαλμοῦ [De psalmo])
ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Ἄγιογραφικὲς καὶ Πατερικὲς Θεολογήσεις γιὰ τὴν Ἱερὰ Ψαλμωδία.
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Μία παραγωγή τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου.
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Παρουσιάζει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τομέα Κων/νος Καραγκούνης, Ἐπίκουρος Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
ΣΥΜΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	Συμπαρουσίαση: Ἀριάδνη Τσαλούχου, Ψυχολόγος.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΠΡΟΦΩΝΗΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, χαίρετε! **Γειά σας.**

Κάθε ἐβδομάδα, αὐτὴν τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα ἀκοῦτε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», ἀφιερωμένη στὴν Ἱερὰ Ψαλμωδία τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Μπορεῖτε νὰ ἀφήνετε τὰ μηνύματά σας, πὶς παρατηρήσεις ἢ πὶς ἀπορίες σας, στὸ τηλεφωνικὸ κέντρο τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, καλῶντας τὸν ἀριθμὸ 210-7298222, ἀπὸ πὶς 7 τὸ πρωὶ ἕως πὶς 8 τὸ βράδυ ἢ, ἀκόμη, μπορεῖτε νὰ καλεῖτε τὸ τηλέφωνο 6947774647 τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκπομπῆς.

Ἐπίσης, μπορεῖτε νὰ μᾶς στέλνετε προσωπικοὺς σας δίσκους ἢ ἠχογραφήσεις σας Ψαλτικῆς, πὶς ὁποῖες εὐχαρίστως θὰ παίζουμε στὴν ἐκπομπή μας. **Τὸ ὑλικό σας αὐτὸ μπορεῖτε νὰ μᾶς τὸ στέλνετε μαζί μὲ τὰ στοιχεῖά σας καὶ ἕνα σύντομο βιογραφικὸ σας, εἴτε ταχυδρομικῶς στὴ διεύθυνσή μας **Ἀμοργοῦ 6B, Τ.Κ. 38500, Βόλος**, εἴτε ψηφιακῶς στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς, **tomeaspsaltikis**, μίᾶ λέξη, ὅπως ἀκούγεται, **@acadimia.org**, ὅλα τὰ γράμματα μὲ μικροὺς λατινικοὺς χαρακτήρες.**

Σᾶς ὑπενθυμίζουμε, ἀγαπητοὶ φίλοι, ὅτι τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας ὑπάρχουν πλέον ἀναρτημένα στὸν ιστότοπο τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου. Ὅσοι ἐνδιαφέρεστε νὰ βλέπετε ἢ νὰ κατεβάξετε τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἐπισκέπτεσθε τὸ σάιτ τοῦ Τομέα στὸ **www.tomeaspsaltikis-μῖα λέξη, ὅπως ἀκούγεται- gr**. Ἐδῶ μπορεῖτε, ἐπίσης, νὰ βρῖσκετε πληροφορίες γιὰ πὶς λοιπὲς δράσεις τοῦ Τομέα (συνέδρια, ἡμερίδες, λατρευτικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις, ἐκδόσεις-κυκλοφορίες δίσκων), καθὼς καὶ ἐπιστημονικὲς μελέτες τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν μελῶν του.

1. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 5.

Στη σημερινή έκπομπή, κατὰ τῆς μουσικῆς γέφυρας, θὰ ἀκούσουμε, ἐπίκαιρους ὕμνους τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Τετραήμερου καὶ Φίλου τοῦ Χριστοῦ Λαζάρου, τὴν Ἀνάσταση τοῦ ὁποίου ἑορτάζει σήμερα ἡ Ἐκκλησία μας. Τοὺς ὕμνους θὰ ἀκούσουμε ἀπὸ μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐκδοσὴ μὲ τίτλο «...Καὶ Φίλον ἐκάλεσε» καὶ ὑπότιτλο «Ἡ μορφή τοῦ Ἁγίου Λαζάρου μέσα ἀπὸ ἀπὸ κείμενα καὶ εἰκόνες, ὕμνους καὶ παραδοσιακὰ τραγούδια».

Πρόκειται γιὰ βιβλίον καὶ διπλὸ δίσκον ἀκτίνων, τὰ ὁποῖα κυκλοφόρησαν στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεις «ΜΕΛΩΔΙΚΟ ΚΑΡΑΒΙ» καὶ τὴν «ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗ DETROIT ΑΜΕΡΙΚΗΣ» τὸ 2001.

Ψάλλουν πολὺ ὁμορφα οἱ αὐτάδελφοι Πρωτοψάλτες Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μπιλάλης τῆ συνωδία τοῦ Βυζαντινοῦ Χοροῦ Ψαλτῶν «ΜΕΛΩΔΟΥΝΤΕΣ».

2. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 1.

Ἄς ἔλθουμε, τώρα, ἀγαπητοὶ ἀκροατές, στὸ θέμα τῆς σημερινῆς μας ἐκπομπῆς.

Στὴν ἐποχὴ μας, ἀγαπητοὶ ἀκροατές, ὅπου πολὺς λόγος γίνεται περὶ τὴν θεωρία καὶ τὴν πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, θεωρῶ ἀναγκαῖο, νὰ συζητᾶμε καὶ λίγο γιὰ τὴν φιλοσοφία, καὶ γιὰ νὰ ἀκριβολογήσω, γιὰ τὴν θεολογία τοῦ κορυφαίου μουσικοθεωρητικοῦ συστήματος, ποὺ συνηθίζουμε νὰ καλοῦμε Βυζαντινὴ Μουσικὴ. Ἔτσι, ἀπὸ τῆς πολλῆς καὶ ποικίλης φιλοσοφίας ἢ θεολογήσεις ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν γι' αὐτὴ, ἐπέλεξα σήμερα νὰ ἀναφερθοῦμε στὸ πολὺ σπουδαῖο, κατὰ τὴν γνώμη μου, ζήτημα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλμωδία, ὅπως αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ παράδοση. Διότι, τὸ ἔχουμε πεῖ καὶ πάντοτε θὰ τὸ τονίζουμε, δὲν μποροῦμε νὰ θεωροῦμε τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολῆς χωριστὰ ἀπὸ τὸν ζωτικὸ τῆς χώρο, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία, ποὺ τὴν γέννησε καὶ τὴν διεμόρφωσε διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη εἶναι θέμα, τὸ ὁποῖο ἔχει πολλὰ πτυχῆς· ἐμεῖς θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ὅσες μᾶς ἐπιτρέπει ὁ χρόνος τριῶν συνεχόμενων ἐκπομπῶν.

3. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 2.

Ὁ λόγος, λοιπόν, σήμερα, ἀγαπητοὶ ἀκροατές, περὶ ἐλευθερίας στὴν Ψαλμωδία γενικότερα καὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, εἰδικότερα, ὅπως αὐτὴ -ἢ ἐλευθερία- ἐκφράζεται μέσα στὴν ὀρθόδοξη παράδοση.

Α. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας στὴν Ἐκκλησία

Ἡ ἐλευθερία ὡς ἔννοια. Ἀγαπητοὶ φίλοι, τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας εἶναι τεράστιο. Ἀπασχόλησε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ θὰ συνεχίσει νὰ τὸν ἀπασχολεῖ ἕως ἐσχάτων. Ἡ ἐλευθερία, ὡς ἔννοια, ἀπετέλεσε τὸ ζητούμενο ἠθικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν προβληματισμῶν, οἱ ὁποῖοι κατέληξαν σὲ πλήθος ὀρισμῶν καὶ διατυπώσεων, χωρὶς, ὅμως, νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, τελικὰ, ὅτι τὸ ζήτημα λύθηκε διὰ παντὸς μὲ ικανοποιητικὸ τρόπο καὶ ἀποδεκτὸ ἀπὸ ὅλες τῆς πλευρές.

Ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἔννοιας τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου κινήθηκε μεταξὺ τῶν τριῶν θεωριῶν, τῆς «έτεραρχίας» (*determinismus*)¹, τῆς «αὐταρχίας» ἢ «ἀπολύτου ἐλευθερίας» (*indeterminismus*)² καὶ τῆς «σχετικῆς αὐταρχίας» ἢ «σχετικῆς έτεραρχίας»³. Πέρα, ὅμως, ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴ θεώρηση τῆς ἐλευθερίας, ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ προσδιόρισε θεολογικῶς τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως στὴν ἔννοια τοῦ περιφρημοῦ «αὐτεξούσιου»⁴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπορρίπτοντας ὡς αἰρετικὲς πὶς θεωρίες περὶ «σχετικῆς ἐλευθερίας»⁵ καὶ «ἀπολύτου προορισμοῦ»⁶. (Ὅσοι ἀκροατὲς ἐνδιαφέρεστε νὰ βρεῖτε λεπτομέρειες γιὰ πὶς θεωρίες αὐτὲς, μπορεῖτε νὰ ανατρέξετε στὴν ἱστοσελίδα τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς, ὅπου θὰ βρεῖτε σχετικὲς παραπομπές, πὶς ὁποῖες δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ διαβάσουμε.)

4. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 3.

Ἡ ἐλευθερία στὸν χριστιανισμό. Σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ διδασκαλία, λοιπόν, ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, τὸ αὐτεξούσιο, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, μία ἀπὸ πὶς πολύτιμες δωρεές τοῦ Δημιουργοῦ του, σημαίνει δὲ τὴν ἀπόλυτη

1 Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴ θεωρία ἢ θέληση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἐλεύθερη, ἀλλὰ ὑποτάσσεται στὸ νόμο τῆς αἰτιότητος καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα ὄλων τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αἰτίων κάθε πράξεως. Ἔτσι, τὰ αἷτια προηγούνται τῆς ἀνθρώπινης βουλήσεως, ἢ ὁποῖα, ἀκολουθώντας τὸ νόμο τῆς αἰτιότητος, ἔπεται ὡς ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα. Κατὰ συνέπεια, ὅταν ὑπάρχουν τὰ αὐτὰ αἷτια καὶ ἐλατήρια, ἐπαναλαμβάνονται δὲ οἱ ἴδιες συνθήκες καὶ ὅροι, ἢ βούληση τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖ πάντοτε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὅχι μόνον δὲ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλος ἀνθρωπος στὴ θέση του, κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις θὰ ἐνεργήσῃ ἀπαραιτήτως κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Περὶ τῆς θεωρίας τῆς έτεραρχίας βλ. σχετικῶς στὸ λήμμα «Θέλησις» (τοῦ Παν. Χ. Δημητρόπουλου), στὴ *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια (Θ.Η.Ε.)*, τόμος 6, στήλη 133.

2 Κατὰ τὸν ἀνωτέρω Παν. Χ. Δημητρακόπουλο, «ἡ θέλησις ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ αὐτῆς μορφῇ ὡς ἔλλογος βούλησις εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρη καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τε τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐλατηρίων, ψυχικῶν παρορμησεων καὶ ροπῶν, δυναμένη νὰ πράττῃ κατ' ἐλευθέρην ἐκλογὴν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων περιπτώσεων, καθ' ἃς συντρέχουν τὰ αὐτὰ αἷτια, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ὁ κατ' ἐλευθέρην βούλησιν ἐνεργῶν δύναται νὰ πράττῃ οὕτως ἢ ἄλλως οὐδαμῶς περιοριζόμενος ἢ ἐξαναγκαζόμενος ὑπ' αὐτῶν νὰ ἐνεργῇ κατ' ἀνάγκην.» *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 132.

3 Οἱ δύο θεωρίες τοῦ ντετερμινισμοῦ καὶ ἰντετερμινισμοῦ, θεωρήθηκαν ἀπολύτως ἀκραῖες, γι' αὐτὸ προέκυψε καὶ μία μετριοπαθῆς θεωρία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα «ἡ βούλησις εἶναι μὲν ἐλευθέρη, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὐτῆς εἶναι σχετικὴ καὶ οὐχὶ ἀπόλυτος, προϋποθέτουσα ἀρτίαν τὴν λειτουργίαν τοῦ νοῦ. Διὰ τοῦ λόγου, ἤτοι τῆς νοητικῆς λειτουργίας, ὁ ἀνθρωπος σταθμίζει ὅσα μέλλει νὰ πράξῃ καὶ ἀναλόγως τῶν προϋπολογιζομένων ἀπο-τελεσμάτων τάσσεται ἢ ἀντιτάσσεται πρὸς τὰ ἐμφανιζόμενα ἐλατήρια τῶν πράξεων, προσθέτων ὁ ἴδιος καὶ ἐξ ἑαυτοῦ στοιχεῖα, καὶ συμβάλλεται οὕτως εἰς τὴν ἐπικράτησιν ἐνὸς ἐκ τῶν πολλῶν ἐλατηρίων καὶ εἰς τὴν ἐπα-κολουθοῦσαν ἀπόφασιν, ὡς φρονεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, καθ' ὃν ἡ προαίρεσις καὶ ἡ ἐκλογή εἰς ἐκάστην πρᾶξιν "μετὰ λόγου καὶ διανοίας" γίνεται (Ἠθ. Μεγ. Α 9 1187β' 14, 1189 α3 κ.ἄ.)...» Ἐπίσης, *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 133-134.

4 Ἡ λεγόμενη «ἀρχὴ τῆς αὐταρχίας». Στὸ γεγονός τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου στηρίζεται ὁ καταλογισμὸς τῶν πράξεων του, ἢ διδασκαλία περὶ πτώσεως καὶ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, περὶ ἀμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ τιμωρίας τῶν κακῶν πράξεων, στὴν παρούσα καὶ μέλλουσα ζωὴ. *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 137.

5 «Ὁ ἀνθρωπος πράττων δὲν εἶναι ἐντελῶς ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν ᾧ μέτρῳ ἐνήργησεν ἐλευθέρως, οὔτε ἐντελῶς ἀνεύθυνος εἰ μὴ μόνον ἐν ᾧ μέτρῳ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Ἐπομένως, ἐφ' ὅσον μερικῶς μόνον εἶναι ὑπεύθυνος, κακῶς καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ὑφίσταται ποινάς, ὡν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ πάσχη ὁ ὅλος ἀνθρωπος, ἤτοι τόσον καθ' ὃ μέρος εἶναι ὑπεύθυνος, ὅσον καὶ καθ' ὃ μέρος εἶναι ἀνεύθυνος.» *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 137-138.

6 Κατὰ τὸν «ἀπόλυτο προορισμό», γνωστὸ καὶ ὡς «θεολογικὴ έτεραρχία», ὁ ἀνθρωπος εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχει προγνωρίσει καὶ προορίσει γι' αὐτὸν ὁ Θεός. *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 136.

ἐλευθερία τοῦ προσώπου νὰ ἐπιλέγει, νὰ ἀποφασίζει καὶ νὰ ἐνεργεῖ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ. Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν παραγόντων, κατὰ πῶς διακηρύσσει ὁ ντετερμινισμὸς στὸν νόμο τῆς αἰτιότητος, ἀλλὰ εἶναι ἐξαρτώμενη ἀπὸ τὸ λογικὸ καὶ τὴν συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον ἔτσι ἔχει νόημα καὶ δύναμη ὁ Νόμος τῆς Π.Δ. μὲ τὶς παρααινέσεις, τὶς ἐντολές καὶ τὶς ἀπαγορεύσεις του, ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς Κ.Δ., τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων τους⁷. Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι αὐτὸ τὸ κήρυγμα θεμελιώθηκε ἐπὶ τοῦ κυριακοῦ ὄρου «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν... ἀκολουθείτω μοι»⁸, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ παρατήρηση τοῦ π. Γεωρ. Μεταλληνοῦ, «δὲν ἐδίστασε χάριν αὐτῆς τῆς ἀληθείας νὰ ρωτήσῃ καὶ τοὺς μόνους ἐναπομείναντας πλησίον Του μαθητάς: “Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;” (Ἰωάν. 6, 67).»⁹ Ἐναπόκειται, δηλαδή, στὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου νὰ πιστεῦσει στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ καὶ ἐπαφίεται ἀκριβῶς στὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεώς του νὰ ἐπιλέξῃ, νὰ δεχθεῖ τὴν Θεία Χάρη ἀπὸ τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τὶς δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄνπιστοίχως, ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιλέξῃ καὶ τὸ κακὸ, ὅπως συνέβη κατὰ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα, ὅταν ἀπὸ κακὴ χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου ἔχασε τὴν ἀναμαρτησία, τὴν ὁποία εἶχε ὡς δωρεὰ στὸν Παράδεισο. Ἐξάλλου, διὰ τοῦ αὐτεξουσίου ἐνήργησαν καὶ οἱ «πεπτωκότες» ἄγγελοι, ἐπιλέγοντας τὴν ἀποστασία, διὰ τοῦ αὐτεξουσίου ἐνήργησαν καὶ οἱ «ἐστῶτες» ἄγγελοι, ἐδραιωθέντες στὴν ἀναμαρτησία¹⁰.

Ἄνπιγράφοντας τὸν Εὐάγ. Θεοδώρου, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὸν Ν. Μπερδιάγιεφ, μεταφέρουμε ἐδῶ ἕνα ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα γιὰ τὴν ἐλευθερία στὸν χριστιανισμὸ¹¹: «Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ὡς τονίζει ὁ Μπερνιαγιεφ, εἶναι μία ἐκ τῶν κεντρικῶν ιδεῶν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄνευ αὐτῆς ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀπολύτρωσις εἶναι ἀκατανόητοι, τὸ φαινόμενον τῆς πίστεως παραμένει ἀνεξήγητον. Ἄνευ τῆς ἐλευθερίας ἡ θεολογία εἶναι ἀδύνατος, ἡ παγκόσμιος ἐξέλιξις εἶναι ἐστερημένη νοήματος. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας κατακλύζει τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς ἀποστολικὰς ἐπιστολάς...»

5. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 4.

Ἀπόκτηση καὶ βίωση τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία, κατὰ τὸν Γεώρ. Ἰ. Μαντζαρίδη, παρέχεται ὡς δωρεὰ στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται διὰ τοῦ βαπτίσματός του στὴν ἐν Χριστῷ

7 Δημητρόπουλος, *Θ.Η.Ε.*, ὁ.π., στ. 137 - 139.

8 Ματθ. 1στ' 24 καὶ Μάρκ. 7' 34.

9 Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 29.

10 Καὶ οἱ μὲν δαίμονες ἔχασαν τὴν δυνατότητα μετανοίας, διότι ὑπῆρξαν ἐπινοητὲς τοῦ κακοῦ, ὁ δὲ ἄνθρωπος διατηρεῖ τὸ προνόμοιο τῆς μετανοίας, διότι παρεσύρθη στὸ κακὸ· δὲν τὸ ἐπενόησε ὁ ἴδιος.

11 Θεοδώρου Εὐάγ., «Ἐλευθερία», λήμμα στὴ *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία* (*Θ.Η.Ε.*), τόμος 5, στήλη 563. Ἐδῶ παραθέτει καὶ μία σειρά περὶ ἐλευθερίας χωρίων τῆς Κ.Δ., τὰ ὁποῖα κρίνουμε σκόπιμο νὰ παραθέσουμε καὶ στὴν παρούσα μελέτη: «“Ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί” (Ματθ. 15' 26). “Ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε” (Ἰω. 7' 36). “Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς” (αὐτόθι, 7' 32). “Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ Κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν” (αὐτόθι, 15' 15 - 16). “Τιμῆς ἠγοράσθητε, μὴ γίνεσθε δούλοι ἀνθρώπων” (Α' Κορ. 7' 23). “Οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία.” (Β' Κορ. 3' 18' sic, γράφε 17). “Οὐκ ἔτι εἰ δούλος, ἀλλ' υἱός” (Γαλάτ. 3' 7). “Ἐμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερία ἐκλήθητε, ἀδελφοί” (αὐτόθι, 3' 13).»

νέα ζωή. Τὴν ἐλευθερία αὐτὴ «εἰσάγει ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· “οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία.” (Β' Κορ. 3, 17)¹² Ἔτσι, ...ὁ πιστὸς ποὺ κατευθύνεται ἀπὸ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ ζεῖ τὴν ἐλευθερία τοῦ Πνεύματος... Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τὸν τοποθετεῖ στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθερίας.»¹³ Ὅμως, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀμοιρῆ ἀπὸ πῆς ἐπιλογές τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ χρήση τοῦ αὐτεξουσίου του· «δὲν μπορεῖ νὰ ἐλπίζει σὲ μαγικὴ διατήρηση τῆς ἐλευθερίας του.»¹⁴ Κατὰ τὸν Ὅσιο Μᾶρκο τὸν Ἐρημίτη: «Ἐλευθεροῦται μὲν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἴδιον θέλημα, ὅπου ἀγαπᾷ, ἐκεῖ ἐμμένει, καὶ βεβήαππισται, διὰ τὸ αὐτεξούσιον.»¹⁵

Ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότερη πράξη ἐλευθερίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι, κἀνοντας ὀρθὴ χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου, νὰ γίνῃ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος εἶναι ἡ Ἀλήθεια, ποὺ ἐλευθερώνει. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τὸ διεκήρυξε ξεκάθαρα: «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.» (Ἰωάν. ἡ' 31-32) Κάτι τέτοιο, βεβαίως, προϋποθέτει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. («Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας.» Ἰωάν. ἡ' 34). Ὁρθότερον· προϋποθέτει τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν αὐτοπροαίρετη ἐπιδίωξη τῆς ἐπιστροφῆς του στὴν ἀναμαρτησία.¹⁶

12 Παρατίθεται ἐδῶ πλήρες τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (στίχοι 12 - 18): «12 Ἐχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα πολλὴ παρρησία χρώμεθα, 13 καὶ οὐ καθάπερ Μωϋσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου. 14 ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει, μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται, 15 ἀλλ' ἕως σήμερον ἡνίκα ἂν ἀναγινώσκειται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· 16 ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. 17 ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἐστίν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. 18 ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος.»

13 Μαντζαρίδης Γεώρ., Ἰ., *Μαθήματα Χριστιανικῆς Ἠθικῆς*, ἐκδόσεις Π. Πουρναρῶ, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 93 - 94.

14 Μαντζαρίδης, ὁ.π., σελ. 95.

15 Περὶ βαπτίσματος, PG 65, 985 AB. Ἡ παράθεση ὁ.π., σελ. 95.

16 Βλ. Ἰωάν. ἡ' 31-47 «31 Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔστε, 32 καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. 33 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; 34 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας. 35 ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. 36 ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθέρωση ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. 37 οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. 38 ἐγὼ ὁ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ μου λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ὁ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν ποιεῖτε. 39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε. 40 νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. 41 ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννημέθα· ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν. 42 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ ὁ Θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ, ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἑμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. 43 διατί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. 44 ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἄνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλήτῃ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. 45 ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. 46 τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;

6. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 8.

Όρια τῆς ἐλευθερίας. Πρὶν προχωρήσουμε, ὅμως, στὰ ἐπόμενα, πού ἀφοροῦν τὴν ἐλευθερία στὴν Ψαλπικὴ Τέχνη, θὰ πρέπει νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας, ζήτημα ἀπαραίτητο, προκειμένου νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλπικὴ Τέχνη.

Ὡς πλέον ἀντιπροσωπευτικὴ παραβολὴ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας σημειώνουμε ἐδῶ τὴν τοῦ Ἀσώτου Υἱοῦ τοῦ Εὐαγγελίου παραβολή, ὅπου εὐκολὰ καὶ μὲ σαφήνεια περιγράφονται καὶ διακρίνονται θεολογικῶς τὸ «κατὰ παραχώρησιν» θέλημα τοῦ Θεοῦ -ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου-, ἀπὸ τὸ πραγματικὸ, τὸ «κατ' εὐδοκίαν» θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὡς δὲ πλέον ἀντιπροσωπευτικὴ ἔκφραση γιὰ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, θεωροῦμε ἐκεῖνη, τὴν περίφημη, φράση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Πάντα μοι ἔξεσπιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεσπιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ πινος.» (Α' Κορ. ς' 12) Μόλις πού χρειάζεται νὰ ὑπενθυμίσει κανεὶς τὴν κοινῶς -σὲ ὅλα τὰ φιλοσοφικά, θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικὰ συστήματα- ἀποδεκτὴ θέση, ὅτι τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας ἐνὸς προσώπου φθάνουν ἕως ἐκεῖ, ὅπου ἀρχίζει ἡ ἐλευθερία ἐνὸς ἄλλου. Ὅταν ἡ ἐλευθερία ἐνὸς καταργεῖ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου, τότε αὐτὴ ἡ κακῶς νοούμενη «ἐλευθερία» ἀποτελεῖ ἀσυδοσία. Ἀκόμη περισσότερο, στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ὅταν ἡ ἐλευθερία ἐνὸς ἀναιρεῖ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἄλλου γιὰ σωτηρία, τότε αὐτὴ ἡ κακῶς νοούμενη «ἐλευθερία» ἀποτελεῖ «σκάνδαλον» ἀλλά, «ἀλλοίμονο σὲ ἐκείνους, διὰ τῶν ὁποίων ἔρχεται τὸ σκάνδαλο», τόνισε, πολὺ αὐστηρά, ὁ Κύριος. Ἐπι περαιτέρω μὲ ποιῆς δικαιολογίες θὰ μπορούσε νὰ ἀπολογηθεῖ κανεὶς, ὅταν ἡ κακὴ χρῆση τῆς ἐλευθερίας του ἀκυρώνει τὴν θυσία τοῦ σταυρωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμ. γ' 4);

Ἀμέσως μετὰ τὸ ψαλπικὸ διάλειμμα, στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐκπομπῆς μας, θὰ δοῦμε, πῶς ἡ παραβίαση τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλπικὴ Τέχνη, μπορεῖ νὰ εἶναι καταστροφικὴ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα.

7. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 6.

Β' ΜΕΡΟΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, ἀκοῦτε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Καραγκούνη καὶ τὴν Ἀριάδνη Τσαλούχου.

Σήμερα, ἡ ἐκπομπή μας εἶναι ἀφιερωμένη στὸ μεγάλο ζήτημα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλμωδία, γενικώτερα, καὶ στὴν Ψαλπικὴ Τέχνη, εἰδικότερα.

Ἐχοντας μιλήσει, στὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐκπομπῆς μας, γενικῶς γιὰ τὴν ἐλευθερία στὸν Χριστιανισμό, ἐρχόμαστε τώρα, συγκεκριμένα, νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἐλευθερία στὴν Ὀρθόδοξη Θεία Λατρεία, στὶς λατρευτικὲς τέχνες καὶ σὲ αὐτὴ πού κυρίως ἐνδιαφέρει τὴν ἐκπομπή μας, τὴν Ψαλπικὴ Τέχνη.

εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; 47 ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ.»

Β. Ἡ ἐλευθερία στήν Ψαλμική Τέχνη

Οἱ ριζοσπαστικές περὶ ἐλευθερίας θέσεις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν στὸ ἐκκλησιαστικὸ βίωμα, εἶχαν ὡς συνέπεια τὸν ἐμβολιασμὸ ὅλων τῶν πτυχῶν τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος¹⁷ μὲ πνεῦμα ἐλευθερίας, ζωτικὸ καὶ δημιουργικὸ. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐπηρέασε βαθεῖα καὶ τοὺς δημιουργοὺς καὶ διαμορφωτὲς τῆς Ὀρθοδόξου Λατρείας, ἐπομένως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργικῶν τεχνῶν, ἀπὸ πῆς ὅποῖες ἐδῶ ἐνδιαφέρει ἡ λατρευτικὴ μουσική.

Ὁ ρόλος τῆς Λατρείας στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἐκκλησία καὶ Λατρεία εἶναι τὰ δύο ἀδιάσπαστα διάσημα τοῦ χριστιανισμοῦ· οὐδέποτε αὐθυπόστατα, οὐδέποτε πορευόμενα ἀσχέτως τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται γιὰ νὰ προσφέρει τὴν λογικὴ τῆς Λατρείας στὸν Ἅγιον Τριαδικὸ Θεὸ καὶ ἡ Λατρεία δὲν μπορεῖ νὰ καταστῆ αὐθύπαρκτη ἐκτὸς Ἐκκλησίας. Πολὺ σπουδαία τὸ διατυπώνει ὁ π. Γεώργ. Μεταλληνός, ὅταν γράφει: «Ἡ Ὀρθόδοξος Λατρεία ἀποτελεῖ τὸ ἀσίγητον στόμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως διακηρῦσσει τὴν ἀλήθειαν τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως. Ἡ Ὑμνογραφία μας δὲ, συνιστᾷ τὴν μελίρρυτον φωνὴν τῆς. ...Οἶονεὶ δὲ ἔνδυμα τῆς ὕμνογραφίας αὐτῆς, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπὶ αἰῶνας ἐμφανίζεται αὕτη εὐπρεπέστατα καὶ ἐν πάσῃ ἱεροπρεπείᾳ καὶ σεμνότητι ἐνδεδυμένη, εἶναι ἡ λεγομένη Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσική, ἥτοι ἡ “λατρευτικὴ” μουσικὴ τῆς Ὀρθ. Ἐκκλησίας. Ἡ σχέσις δὲ ὀρθ. ὕμνογραφίας καὶ Β.Ε.Μ. ἀπέβη τόσον στενὴ, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ταῦτα πλέον ἀδιάσπαστον ἐνότητα, τὸ ἐν νὰ προϋποθέτῃ τὸ ἄλλο, νὰ μὴ δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἐκείνου.»¹⁸ Ἐὰν κάποτε ἔπαυε ἡ Ὀρθόδοξη Λατρεία, αὐτομάτως θὰ χανόταν καὶ τὸ Ὀρθόδοξο Δόγμα, καὶ ἀντιστρόφως, κατὰ τὸν ἴδιον: «Ἄγνοια τῆς οὐσίας τῆς Ὀρθοδοξίας ὀδηγεῖ εἰς τὰς παρατηρουμένας ἐκάστοτε περὶ τὴν Λατρείαν ἐκτροπὰς.»¹⁹ Ὡστε, ὅποιαδήποτε ἐκτροπὴ κατὰ τὴν Θεῖαν Λατρεία, ὅπως καὶ κάθε διαστροφή τῶν λειτουργικῶν τεχνῶν ἢ ἐκτροπὴ αὐτῶν ἀπὸ τὸν λατρευτικὸν τοῦ ρόλου (ἐν προκειμένῳ, τῆς Ψαλμικῆς Τέχνης), ὁφείλεται σὲ ἄγνοια τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀποτελεῖ δὲ διαστροφή τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως.

8. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 11α-β.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας στήν Ὀρθόδοξη λατρευτικὴ παράδοση. Ἐφόσον ἰσχύουν ὅσα εἴπαμε μέχρι τώρα γιὰ τὴν τεράστια σημασία τῆς Ὀρθοδόξης Λατρείας καὶ τῶν λατρευτικῶν τεχνῶν, ἄρα καὶ τῆς Ψαλμικῆς Τέχνης), ποῦ βρίσκεται τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας στήν Ὀρθόδοξη λατρευτικὴ παράδοση; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλὴ καὶ ρητὴ: Ἡ ἐλευθερία εἶναι παντοῦ· σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ὅπως θὰ φανεῖ ἀμέσως παρακάτω, μιλώντας εἰδικὰ γιὰ τὴν Ψαλμικὴ Τέχνη. Ἐδῶ, ὅμως, θὰ πρέπει νὰ δοῦμε, Πῶς καὶ πότε καταστρατηγεῖται ἡ ἐλευθερία στήν Λατρεία καὶ σπὶς λατρευτικὰς τέχνας. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλή: Ὅταν ἡ Λατρεία καὶ οἱ ἐν αὐτῇ θεραπευόμενες τέχνας πραγματοποιοῦνται ἐφαιμάρτως καὶ ἐμπαθῶς, τότε εἶναι στειρημένες ἐλευθερίας, διό-

¹⁷ Οἱ περὶ ἐλευθερίας θέσεις τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἐμβολίασαν μόνο τὸ ἐκκλησιαστικὸ βίωμα, ἀλλὰ διεμόρφωσαν καὶ τὸ κοσμικὸ φρόνημα. Ἔτσι, γίνεται λόγος γιὰ πολλὰ εἶδη κοσμικῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἐλευθερία βίου, σκέψεως, δημοσίας ἐκφράσεως, λόγου, τύπου, συνειδήσεως, ἐρεῦνης, διδασκαλίας, ἐπιλογῆς θρησκευάματος, ἐπαγγελματικῆ, ἐμπορικῆ καὶ ἄλλες. Βλ. Θεοδώρου, ὁ.π., στήλη 563.

¹⁸ Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 5.

¹⁹ Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 5.

πι, ὅπως εἰπώθηκε ἤδη, «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι...» Τότε, ἡ ἴδια ἡ Λατρεία καὶ οἱ τέχνες τῆς καθίστανται ἐφάμαρτες καὶ ἐμπαθεῖς, ἐφόσον δημιουργοῦνται καὶ τελοῦνται ἀπὸ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐμπαθεῖς δημιουργοὺς, μὲ ἁμαρτωλὰ καὶ ἐμπαθῆ κίνητρα. Αὐτά, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὀδηγοῦν σὲ ἀποστασιοποίηση ἀπὸ τὴν ἐν Χριστῷ ὑπακοή καὶ ἡ ἀποστασιοποίηση αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δουλεία στὴν ἁμαρτία, ἄρα ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας.

9. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 11γδ.

Λατρεία καὶ λατρευτικὲς τέχνες κατὰ Χριστόν. Πῶς θὰ συνειδητοποιήσῃ, ὅμως, κανείς, ὅτι δημιουργεῖ ἐν ἐλευθερίᾳ, κατὰ Χριστόν καὶ ἐν Χριστῷ, ἢ ἐν δουλείᾳ, πέρα καὶ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ; Ὁ π.Γ.Μεταλληνός, πάλι, δίνει ἕναν κατάλογο τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ὀρθόδοξης δημιουργίας στὴν Λατρεία καὶ στὶς λατρευτικὲς τέχνες, ἄρα καὶ στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, ποὺ τὸν ὅποιος φυλάσσει, μπορεῖ νὰ εἶναι ἡσυχος, ὅτι πράττει ἐν Χριστῷ καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι:

Πρῶτο στοιχεῖο:

♦ Ἐκεῖνος ὁ ὅποιος «ὀρθοδόξως δημιουργεῖ, οὐδέποτε “καταλύει”, ἀλλὰ “πληροῖ”»²⁰, συμπληρώνει ὅ,τι ἡ λατρευτικὴ παράδοση ἔχει ἐναποθέσει στὸ Πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων. **Νὰ πῶς τὸ γράφει, ἀκριβῶς:** «Εἰς οἰονδήποτε τομέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ὀρθοδόξως δημιουργεῖ, οὐδέποτε “καταλύει”, ἀλλὰ “πληροῖ”, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου (ἐννοεῖται ἐδῶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, κεφάλαιο 5, στίχος 17, «δὲν ἦρθα νὰ καταλύσω τὸν Νόμο ἀλλὰ νὰ τὸν «πληρώσω»). Οὕτω δὲ νοεῖται καὶ πᾶσα “πρόοδος” καὶ “ἐξέλιξις” εἰς τὴν Ὁρθ. Ἐκκλησίαν, ὡς φαίνεται λίαν ἐμφανῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκ. Συνόδων, αἱ ὁποῖαι ἐκάστοτε διατελοῦν ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ καὶ συνεχεῖα πρὸς τὰς προηγουμένας.»

Δεύτερο στοιχεῖο:

♦ Ὁ δημιουργὸς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης δὲν ἐργάζεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, δὲν ἐπιδιώκει καὶ δὲν προσδοκᾷ διακρίσεις καὶ τιμές, προσφέρει τὰ δημιουργικὰ μέλη του (χέρια, στόμα, λάρυγγα κ.λπ.) στὴν Ἐκκλησία, τὰ ὁποῖα τότε γίνονται μέλη «τοῦ Πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν Πίστιν του. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνωνυμία τῶν πλείστων δημιουργημάτων τῆς Ὁρθοδ. Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης.»²¹

Τρίτο στοιχεῖο:

♦ Ὁ δημιουργὸς ὀφείλει νὰ κινεῖται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. «Οὐδὲν δικαίωμα ἔχει οὗτος νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰς ὀρέξεις του, διότι τότε οὗτος ὑποκαθιστᾷ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὁποῖα οἰονεὶ παύει νὰ ὑπακούῃ πρὸς σπιγμὴν εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Θείας Κεφαλῆς τῆς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄγεται δὲ ὑπὸ τῶν διαθέσεων τῶν μελῶν τῆς.»²²

Τέταρτο στοιχεῖο:

♦ Ὁ πιστὸς μπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ κάθε μορφή τέχνης, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ

20 Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 7.

21 Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 8 - 9.

22 Ὁ.π., σελ. 9.

του «υποτασσομένης πάντοτε βεβαίως τῆς τέχνης εἰς τὴν Ἠθικὴν - διότι διὰ τὸν Χριστιανὸν ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἀσύδοτος.»²³

Τέλος, πέμπτο στοιχείο:

♦ Παρόπι ἡ τέχνη δὲν εἶναι δόγμα, στὴν Ἐκκλησία «δὲν ἔχομεν αὐθυπόστατον τέχνην, ἀλλὰ τέχνην ὑπηρετοῦσα τὸ δόγμα.»²⁴

10. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 11ε-ς.

Θὰ κλείσουμε τὴν σημερινή μας ἐκπομπή, ἀγαπητοὶ φίλοι, μετὰ τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα παρατήρηση τοῦ Εὐαγ. Θεοδώρου περὶ ἐλευθερίας στὴν Τέχνη: «Ἡ ἀπόλυτος ὅμως ἐλευθερία ὁδηγεῖ εἰς βλαβερὰ ἀποτελέσματα... καὶ εἰς τοὺς πολιτιστικούς τομεῖς. Ἔστω ὡς παράδειγμα ἡ περιοχὴ τῆς τέχνης. Ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσυδοσία εἰς τὴν τέχνην ἐν ὀνόματι τοῦ δόγματος “ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην” (l’ art pour l’ art) παραγνωρίζει τὸ νόημα καὶ τὴν φύσιν τῆς τέχνης. Ἡ ἀνήθικος τέχνη δὲν εἶναι ἀληθὴς καὶ ὑψηλὴ τέχνη... Πᾶσα δημιουργία, ἥτις ἐξ ἀχαλινώτου ἐλευθερίας δὲν δύναται νὰ ἐναρμονισθῇ πρὸς τὴν ὁλότητα τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι πᾶν ἀντιπολιτισμικόν... Τὸ σύνθημά μας πρέπει νὰ εἶναι “ἡ τέχνη διὰ τὸν ἄνθρωπον”... Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀπαράδεκτος ὁ ἀπόλυτος φιλελευθερισμὸς (Liberalismus), πολὺ περισσότερον εἶναι ἀπαράδεκτος ὁ ἀποκρούων πάντα νόμον ἀναρχισμὸς καὶ ἀντινομισμὸς. Ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἀπαιτεῖ, ἵνα ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ κατόπιν ἐξωτερικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλ’ ὅλως ἐλευθέρως ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον, ἢ ἵνα ἀναγνωρίζη ὑπεράνω ἑαυτοῦ ὡς Κύριόν του τὸν προσωπικὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ἡ αἰτία πάσης πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ φυσικῆς τάξεως...»²⁵

Ὅπως εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκπομπῆς μας, τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλμωδία εἶναι τεράστιο. Ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι σχεδιασμένο νὰ ἀπλωθεῖ σὲ τρεῖς ἐκπομπές. Σήμερα, ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτές, ἦταν μία γενικὴ εἰσαγωγή στὸ θέμα, μετὰ πολλές, πάντως, ἐνδιαφέρουσες, ἔστω ἔμμεσες, ἀναφορὲς στὴν ἐλευθερία τῆς Ψαλμικῆς Τέχνης. Εἰδικότερα καὶ στενότερα ἐπὶ τοῦ θέματος θὰ μιλήσουμε στὶς δύο ἐπόμενες ἐκπομπές μας.

11. ΑΦΟΙ Π.ΜΠΙΛΑΛΗ, «...ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ ΕΚΑΛΕΣΕΝ», Νο 11ζ.

ΑΠΟΦΩΝΗΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, ἀκούσατε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Καραγκούνη καὶ τὴν Ἀριάδνη Τσαλούχου.

Στὴ σημερινὴ ἐκπομπή, κατὰ πῆς μουσικῆς γέφυρες, ἀκούσαμε ἐπίκαιρους ὕμνους τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Τετραήμερου καὶ Φίλου τοῦ Χριστοῦ Λαζάρου, τὴν Ἀνάστασι τῆς ὁποῖου ἑορτάζει σήμερα ἡ Ἐκκλησία μας. Τοὺς ὕμνους ἀκούσαμε ἀπὸ μιὰ ἐξαιρετικὴ ἔκδοσι μετὰ τίτλο «...Καὶ φίλον ἐκάλεσε» καὶ ὑπόπιτλο «Ἡ μορφή τοῦ Ἁγίου Λαζάρου μέσα ἀπὸ κείμενα καὶ εἰκόνες, ὕμνους καὶ παραδοσιακὰ τραγούδια».

²³ Βλ. ὁ.π..

²⁴ Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 9.

²⁵ Βλ. ὁ.π..

Πρόκειται για βιβλίο και διπλό δίσκο ακτίνας, τὰ ὁποῖα κυκλοφόρησαν στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεις «ΜΕΛΩΔΙΚΟ ΚΑΡΑΒΙ» καὶ τὴν «ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗ DETROIT ΑΜΕΡΙΚΗΣ» τὸ 2001.

Ψάλλουν πολὺ ὁμορφα οἱ αὐτάδελφοι Πρωτοψάλτες Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μπιλάλης τῆ συνωνία τοῦ Βυζαντινοῦ Χοροῦ Ψαλτῶν «ΜΕΛΩΔΟΥΝΤΕΣ».

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, σᾶς ὑπενθυμίζουμε, ὅτι μπορεῖτε νὰ ἀφήνετε τὰ μηνύματά σας, τῆς παρατηρήσεις ἢ τῆς ἀπορίες σας, στὸ τηλεφωνικὸ κέντρο τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, καλώντας τὸν ἀριθμὸ 210-7298222, ἀπὸ τῆς 7 τὸ πρωὶ ἕως τῆς 8 τὸ βράδυ ἢ, ἀκόμη, μπορεῖτε νὰ καλεῖτε τὸ τηλέφωνο 6947774647 τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκπομπῆς.

Ἐπίσης, μπορεῖτε νὰ μᾶς στέλνετε προσωπικούς σας δίσκους ἢ ἠχογραφήσεις σας Ψαλτικῆς, τῆς ὁποῖες εὐχαρίστως θὰ παίζουμε στὴν ἐκπομπή μας. Τὸ ὑλικό σας αὐτὸ μπορεῖτε νὰ μᾶς τὸ στέλνετε μαζί μὲ τὰ στοιχεῖα σας καὶ ἕνα σύντομο βιογραφικὸ σας, εἴτε ταχυδρομικῶς στὴ διεύθυνσή μας Ἀμοργοῦ 6B, Τ.Κ. 38500, Βόλος, εἴτε ψηφιακῶς στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς, tomeaspsaltikis, μίᾶ λέξη, ὅπως ἀκούγεται, @acadimia.org, ὅλα τὰ γράμματα μὲ μικροὺς λατινικοὺς χαρακτήρες.

Σᾶς ὑπενθυμίζουμε, ἐπίσης, ὅτι τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας ὑπάρχουν πλέον ἀναρτημένα στὸν ιστότοπο τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου. Ὅσοι ἐνδιαφέρεστε νὰ βλέπετε ἢ νὰ κατεβάξετε τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἐπισκέπτεσθε τὸ σάιτ τοῦ Τομέα στὸ www.tomeaspsaltikis-μῖᾶ λέξη, ὅπως ἀκούγεται-gr. Ἐδῶ μπορεῖτε, ἐπίσης, νὰ βρῖσκετε πληροφορίες γιὰ τῆς λοιπῆς δράσεις τοῦ Τομέα (συνέδρια, ἡμερίδες, λατρευτικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις, ἐκδόσεις-κυκλοφορίες δίσκων), καθὼς καὶ ἐπιστημονικὲς μελέτες τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν μελῶν του.

Σᾶς εὐχαριστοῦμε ποὺ ἦσασταν καὶ σήμερα κοντὰ μας.

Σᾶς εὐχόμαστε καλὴ δύναμη γιὰ τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα, ποὺ ἀνοίγεται μπροστὰ μας.

Καλὴ ἀντάμωση, πρῶτα ὁ Θεός, τὸ ἄλλο Σάββατο, τὸ Μέγα Σάββατο, τὴν ἴδια ὥρα.

Ὡς τότε, νὰ εἴστε ὅλοι καλά. **Χαίρετε.**